

Кожны год ў Залесці, 15 жніўня, у дзень імянін княгіні, у аранжэраі накрывалі стол для прыгонных сялянцаў. На хрэсьбінах княжацкага сына Ірэнеўша ў сядзібе частаваліся каля трох тысяч сялян.

Гасцей у Залесці да абавязковай праграмы не прымушалі. Кожны мог бавіць час, як чацеў. Доўгімі асеннімі і зімовымі вечарамі, калі госці здараліся радзей, ля каміна, у кабінетнай цішы М.К. Агінскаму жыва ўспаміналася пражытае: дзяцінства і маладосць, настаўнік Жан Ралей, бурлівыя падзеі чатырохгадовага сейма, паўстанне 1794 г., Тадэвуш Касцюшка. Цяпер у Залесці, калі ўспаміны-перажыванні падступалі да горла то каму горчы, то хваляй радасці, Міхал схіляўся да нотнай паперы на сталe. Даўно не існавала інсургента-ратніка, але быў кампазітар і музыкант. Нашчадкі знойдуць у яго паланэзах (а яны ўсе без малога нарадзіліся тут, у Залесці) тугу па героях паўстання, смутак над заўчаснымі іх магіламі [8, с. 25].

А наогул, жыццё ў Залесці цякло мерна. З раніцы Міхал Андрэвіч праглядаў пошту, прывезеную егерамі з Пецярбурга і Вільні. Сярод дасланага яму нярэдка трапляліся найноўшыя кампазіцый нямецкіх, французскіх, рускіх музыкантаў. Неікі час дня гаспадар праводзіў у размовах з прыезжымі сябрамі. Адпраўляўся разам з гасцямі на спацыр, конны ці пешы. Найчасцей прагульваліся эручнымі дарогамі ў прысадах. На поўдзень ішлі ці ехалі па кляновай алеі. З яе адрываўся лепшы даялягляд, так не абмежаваны барамі, як з поўначы і захаду. Часта князь заглядваў у вёскі, пад сялянскія стрэхі, і слухаў там народныя песні. Вярнуўшыся дахаты, пісаў музыку. І нічога дзіўнага, што ў творах, напісаных па класічных канонах, часам пачынала гучаць беларуская народная мелодыя [5, с. 85].

Даволі часта ў парадку дня залескай сядзібы было музыцыраванне. На музычна-літаратурныя вечары сюды з'язджалася дваранская інтэлігенцыя амаль з усёй Беларусі і Літвы [5, с. 85].

Найчасцей іграў квартэт, у якім за першую скрыпку быў сам гаспадар. Тураваў яму іспанец Эскудэра, скрыпач на той час вядомы ў Вільні. На віяланцэлі граў стары настаўнік музыкі Агінскага, званы ў Пецярбургу музычны педагог і кампазітар Восіп Казлоўскі. Ары і рэчытатывы з італьянскіх опер спяваў Паліян [8, с. 23].

Кожны з гасцей знаходзіў заняткаў па ўласнаму густу. Хто любіў музыку, той слухаў выступленне струннага квартэта або ары з опер у выкананні італьянскага спевака Паліяні. Хто любіў жывапіс, разглядаў карціны або альбомы. Аматыры палітыкі акружалі спецыяльнага фельд'егера, які курсіраваў паміж Залесцем і Пецярбургам, дастаўляючы свежыя навіны.

У князеў Агінскіх, успамінае мемуарыстка Г. Пузына, «былі тры прыгожыя дачкі, перапоўнены ж настаўніцамі і чужаземнымі губернерамі вясёлы і ажыўлены дом ператвараў цудоўнае Залессе ў зямны рай» [1].

У Залесці неўпрыкмет падышла да кампазітара і старасць. Яму надакучылі бясконца гаспадарчыя, фінансавыя клопаты. У 1822 г. ён распрадаў усю сваю нерухомую маёмасць, пакінуўшы сабе адносна невялікую рэнту, і падаўся ў Італію. У Фларэнцыі, дзе неаднойчы бываў і раней, ён застаўся назаўсёды.

Літаратура

1. Pamiętnik Gabrieli z Guntherów Puzyniny: W Wilnie i w dworach Litewskich. – Wilno: 1928 // Рэжым доступу: <http://pbc.biaman.pl/dlibra/>. – Дата доступу: 23.02.2016.
2. Tyszkiewicz, K. Wilia i jej brzegi: Pod względem hydrograficznym, historycznym, archeologicznym / K. Tyszkiewicz. – Drezno: 1871 // Рэжым доступу: <http://pbc.biaman.pl/dlibra/docmetadata?id=1690>. – Дата доступу: 20.02.2016.
3. Верамейчык, С. Міхал Клеафас Агінскі, 1765–1833: продкі, жыццё ў Залесці, нашчадкі (спроба храналогіі) / С. Верамейчык. – Мінск: Кавалер Паблішэрс, 2003. – 127 с.
4. Кляшчонок, Т. М. К. Агінскі і Беларусь / Т. М. Кляшчонок // Беларускі гістарычны часопіс. – 2000. – № 2. – С. 79–90.
5. Ліс, А. Агінскі ў Залесці. Песню ў спадчыну / А. Ліс. – Мінск: Мастацкая літаратура, 1989. – 295 с.
6. Самусік, А. Северныя Афіны» Огінскіх / А. Самусік // Залеская талка // Рэжым доступу: <http://zalesse.by/2011/09/1/severnyie-afiny-oginskih/>. – Дата доступу: 02.03.2016.
7. Трэпет, Л. В. «Паўночныя Афіны» ў Залесці / Л. В. Трэпет // «Роднае слова». – 1988. – № 12.
8. Трэпет, Л. В. Там, дзе гучалі паланэзы / Л. В. Трэпет. – Мінск: «Полымя», 1990. – 34 с.
9. Ходзька, Л. Залессе / Л. Ходзька // Спадчына. – 1997. – №3. – С. 192–199.

Гістарыяграфічны агляд сучаснай айчыннай літаратуры па гісторыі ВКЛ

Галубковіч А.Ю., 1 курс, гістарычны факультэт БДПУ;
наук. кір. – доктар гістарычных навук, прафесар А.М. Люты, БДПУ

Гісторыя Вялікага Княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага здаўна прыцягвала ўвагу даследчыкаў. Ужо ў XVI стагоддзі з'яўляюцца творы, што абапіраліся на беларуска-літоўскія летапісы і дакументальныя матэрыялы з дзяржаўнага і родавых магнацкіх архіваў.

На першым этапе можна класіфікаваць гістарыяграфічныя працы наступным чынам:

- палітычная гісторыя; сацыяльнае і эканамічнае развіццё ВКЛ; царкоўныя і этнаканфесійныя адносіны; этнічная гісторыя; культура.

Адной з цэнтральных тэм навуковай дыскусіі стала праблема ўзнікнення і фарміравання ВКЛ, якая непасрэдна звязана з высвятленнем этнагістарычных каранёў дзяржаўнасці ў кантрасце з больш познімі і значна палітызаванымі перыядамі дзяржаўнай гісторыі Беларусі.

У апошняй гады да праблемы фарміравання ВКЛ звярнуліся беларускі гісторыкі. Паказальныя ў гэтым плане работы С. Падокшына і С. Сокала [1], С. Тарасава [2] і Г. Штыхава [3] па гісторыі дзяржаўнасці і права Беларусі.

Ваенна-палітычную гісторыю сцісла апісаў беларускі археолаг М. Ткачоў[4].

Гістарыяграфія знешняй палітыкі ВКЛ, мабыць, самая занядабаная частка беларускай гістарычнай навукі. Працы ў асноўным прысвечаны адносінам ВКЛ з іншымі дзяржавамі. Значны ўклад беларускія гісторыкі ўнеслі ў ацэнку дзяржаўных уніі ВКЛ і Польшчы (працы У. Пічэты [5] і Ю. Юхо [6]).

Сацыяльныя аспекты развіцця дзяржаўнасці ВКЛ непарўна звязаныя з эканамічнай гісторыяй розных пластоў і груп насельніцтва княства. У асноўным у гістарыяграфіі сацыяльна-эканамічнай гісторыі асветлены такія пытанні, як пытанне сялянства Заходняй Русі, абшчыны, аграрная рэформы XVI ст., зямельная уласнасць. У дадзеным блоку неабходна адзначыць плённыя працы даследчыкаў М. Доўнар-Запольскага [7], Ф. Леантовіча [8].

Кампетэнтнае і працаёмкае даследаванне з высвятленнем сутнасці, эвалюцыі, гаспадарчай і паднявольнай дзейнасці сялянства і храналагічных межаў працэсу яго запрыгоньвання зроблена М. Спярэдонавым [9].

Змястоўныя працы па гісторыі гаспадарчых і прыватных гарадоў Беларусі XVI – XVII стст. напісаны З. Капыскім [10], А. Грыцкевічам [11], Н. Місарэвіч [12].

На агульныя пытанні гаспадарчага развіцця ВКЛ упершыню звярнулі ўвагу даследчыкі М. Доўнар-Запольскі [13], В. Пічэта [14]. Даследаванні па гісторыі ўніяцкай царквы ў Беларусі і Украіне паскарэнне сацыяльна-эканамічнага развіцця Беларусі і Літвы ў XVI ст., завяршэнне фарміравання саслоўна-класавай структуры сталага феадальнага грамадства.

Сярод дзяржаў Усходняй і Цэнтральнай Еўропы ВКЛ вылучалася асабліва складанай царкоўна-канфесійнай сістэмай. З усіх хрысціянскіх канфесій, што распаўсюджваліся на землях ВКЛ, параўнальна лепш даследавана гісторыя каталіцкай царквы, перш за ўсё ў арэале Віленскага біскупства.

Дастаткова павярхоўна вывучана гісторыя фарміравання і распаўсюджвання першых манаскіх ордэнаў на тэрыторыі Беларусі. Выключэнне складае гісторыя Ордэна езуітаў, якой прысвечаны грунтоўныя працы Т. Біліновай [15]. Даследаванні па гісторыі ўніяцкай царквы ў Беларусі і Украіне змешчаны ў манаграфіях С. Марозавай [16], працах С. Падокшына [17]. Некаторыя беларускія даследчыкі закранаюць прававыя аспекты становішча яўрэйскіх абшчын у Беларусі і Літве. Сярод прац па гісторыі яўрэяў і іўдаізму ў ВКЛ варта адзначыць даследаванні С. Бершадскага [18].

Этнічная гісторыя Беларусі распадравана галоўным чынам беларускімі этнографамі. Па гэтай тэматыцы руплівымі даследчыкамі сабраны вялікі матэрыял. У асноўным вывучаюцца пытанні зараджэння беларускага этнасу і фарміравання «беларускай народнасці». Варта адзначыць беларускага даследчыка М. Піліпенку і яго працу «Узнікненне Беларусі: Новая канцэпцыя» [19], дзе аўтар разглядае праблему фарміравання новай этнасацыяльнай супольнасці – «усходнеславянскай». Багатая літаратура па этнічнай гісторыі і народнай культуры беларусаў асветлена ў найноўшым шматтомным выданні «Беларусы» [20, 21] Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору НАН Беларусі.

Культура беларускіх земляў разглядаецца ў яе сувязях з развіццём культуры-гістарычных працэсаў у ВКЛ. Беларускімі даследчыкамі прыкметныя поспехі дасягнуты ў вывучэнні старажытнай беларускай мовы, літаратуры, пісьменнасці, традыцыйнай народнай культуры, мастацкай спадчыны (іканалі, пластыка, графіка). Агляд навуковай літаратуры і архіўных матэрыялаў па праблеме станаўлення і развіцця дойлідства на тэрыторыі Беларусі прадстаўлены ў каштоўным даведніку Ю. Якімовіча «Дойлідства Беларусі XVI – XVII стст.» [22]. Беларускі даследчык А. Лакотка [23] у сваёй працы «Нацыянальныя рысы беларускай архітэктуры» вызначыў адметныя рысы манументальнай культуры і архітэктуры Беларусі. Шматлікія спецыяльныя навуковыя публікацыі прысвечаны розным сферам культуры: кнігадрукаванню і кніжнай пісьменнасці, выяўленчаму мастацтву, музычнаму майстэрству, летапісанню і розным літаратурным жанрам, артыстычнаму рамяству, ткацтву, кераміцы і інш. Грунтоўна вывучаецца духоўная культура перыяду ВКЛ.

Такім чынам, у выніку агляду навуковых прац па гісторыі ВКЛ вылучаюцца некаторыя аспекты гістарыяграфіі, што патрабуюць дадатковых даследаванняў. Так, у палітычнай гісторыі супярэчліва асвятляецца дзяржаўны лад ВКЛ, слаба вывучаюцца змены ва ўнутрыпалітычнай сітуацыі ВКЛ у сяр. XV – XVI стст., узростанне палітычных уплываў беларуска-ўкраінскай знаці і кансалідацыя ўсяго шляхецкага стану; недастаткова ў цэлым вывучаны адносіны з Крымскім ханствам.

У дачыненні да сацыяльнага і эканамічнага развіцця неабходна адзначыць, што шмат нявырашаных пытанняў звязана з фарміраваннем і развіццём пануючых колаў ВКЛ, асабліва баярства, шляхты, духавенства.

Што тычыцца канфесіяльных адносін і этнічнай гісторыі, то ў гэтых напрамках даследаваны шматлікія пытанні, але застаюцца тэмы, якія недастаткова асветлены па прычыне бяздоказнасці і адсутнасці крыніц.

У гісторыі матэрыяльнай культуры ВКЛ вывучана шырокае кола праблем, аднак пытанні прыкладнога артыстычнага рамяства, скульптуры мала прадстаўлены ў грунтоўных навуковых працах. Недастаткова даследаваны ў найноўшай беларускай гістарыяграфіі аспекты духоўнай культуры: сістэмы царкоўнай і свецкай адукацыі, культурныя сувязі паміж народамі ВКЛ, а таксама з суседнімі краінамі, роля праваслаўнай і каталіцкай царквы ў культурна-гістарычным працэсе, ментальнасць, гістарычная і этнічная свядомасць беларусаў.

Развіццю даследчых прац перашкаджае адсутнасць моцных гістарычных крыніц (асабліва XIII – XV стст.), распаўсюджанне гістарычных стэрэатыпаў.

Літаратура

1. Падокшын, С. А. Дзяржаўнасць і права Беларусі са старажытных часоў да канца XVI стагоддзя / С. А. Падокшын, С. Ф. Сокол. – Мн.: Беллітфонд, 2000. – 317 с.
2. Тарасаў, С. В. Полацк, IX – XVII стст.: Гісторыя і тапаграфія / С. В. Тарасаў. – Мн.: Беларуская навука, 1998. – 398с.
3. Штыхов, Г. В. Города Полоцкой земли (IX – XII вв.) / Г. В. Штыхов. – Мн.: НКФ «Экаперспектыва», 1978. – 495с.
4. Ткачоў, М. Абарончыя збудаванні заходніх зямель Беларусі XIII –XVIII стст. / М. Ткачоў. – Мн.: НКФ «Экаперспектыва», 1978. – 213с.
5. Пичета, В. И. Белоруссия и Литва XV – XVI вв. / В. И. Пичета. – М., 1961. – С. 525–594.
6. Юхо, Ю. А. Кароткі нарыс гісторыі дзяржавы і права Беларусі / Ю. А. Юхо. – Мн.: ТСЭЙ, 1992. – 317 с. – С. 82–86; 126–128.
7. Довнар-Запольский, М. В. Очерки по организации западнорусского крестьянства в XVI веке / М. В. Довнар-Запольский. – Киев, 1905.
8. Леонтович, Ф. И. Крестьянский двор в Литовско-Русском государстве / Ф. И. Леонтович. – СПб., 1897–1898. – Вып. 1–3.
9. Спиридонов, М. Закрепощение крестьянства Беларуси (XV – XVI вв.) / М. Спиридонов. – Мн.: Беларуская навука, 1993. – 431 с.
10. Копыцкий, З. Ю. Экономическое развитие городов Белоруссии в XVI – первой половине XVII вв. / З. Ю. Копыцкий. – Мн., 1966.
11. Грицкевич, А. П. Социальная борьба горожан Белоруссии (XVI –XVIII вв.) / А. П. Грицкевич. – Мн., 1979.
12. Місарэвіч, Н. В. Магдэбургскае права на Беларусі / Н. В. Місарэвіч. – Мн.: РІВШ БДУ, 2003. – 541с.
13. Довнар-Запольский, М. В. Государственное хозяйство / М. В. Довнар-Запольский. – Киев, 1901. – Т. 1.
14. Пичета, В. И. Белоруссия и Литва XV – XVI вв. / В. И. Пичета. – М., 1961.
15. Блинова, Т. Б. Иезуиты в Белоруссии / Т. Б. Блинова. – Мн., 1990.
16. Марозава, С. В. Уніяцкая царква ў этнакультурным развіцці Беларусі (1596-1839 гады) / С. В. Марозава. – Мн.: РІВШ БДУ, 2001. – 638 с.
17. Падокшын, С. А. Унія, дзяржаўнасць, культура (Філасоўска-гістарычны аналіз) / С. А. Падокшын. – Мн.: Універсітэцкае, 1998. – 416 с.
18. Бершадский, С. В. Литовские евреи (1388 – 1569 гг.) / С. В. Бершадский. – СПб., 1883.
19. Пилипенко, М. Ф. Возникновение Белоруссии: Новая концепция / М. Ф. Пилипенко. – Мн., 1991.
20. Бандарчык, В. К. Беларусі: У 8-мі т. Т. 3: Гісторыя этналагічнага вывучэння / В. К. Бандарчык. – Мн.: Беларуская навука, 1999. – 365с.
21. Бандарчык, В. К. Беларусі: У 8-мі т. Т. 4: Вытокі і этнічнае развіццё / В. К. Бандарчык, М. Ф. Піліпенка і інш. – Мн.: Беларуская навука, 2001. – 435 с.
22. Якимович, Ю. Зодчество Белоруссии XVI – середины XVII вв. / Ю. Якимович. – Мн., 1991.
23. Лакотка, А. I. Нацыянальныя рысы беларускай архітэктуры / А. I. Лакотка. – Мн.: Мастацкая літаратура, 1999.

Знаходкі каменных свідраваных сякер з г. Гродна (па матэрыялах прыватных калекцый)

Гаршкоў А. Д., студэнт 2 курса, факультэт гісторыі, камунікацыі і турызму ГРДУ;
наук. кір. – старшы выкладчык А. А. Дабрыян, ГРДУ

Па дадзеных археалагічных даследаванняў на тэрыторыі Беларусі каменныя свідраваныя сякеры (далей КСС) з'яўляюцца ў III – II тысячагоддзі да н.э., падчас экспансіі носьбітаў культуры шнуровай керамікі ці баявых сякер [2, с. 428]. Пасля спынення міграцыйных хваляў КСС працягвалі выкарыстоўвацца ў розных мэтах у больш познія часы.

Буіная водная артэрыя і прыдатны ландшафт для размяшчэння старажытных паселішчаў, абумовілі той факт, што знаходкі КСС на тэрыторыі г. Гродна выступалі неаднаразовай з'явай. Так, у